

International Multilingual Research Journal

V **i** **d** **y** **a** **v** **a** **r** **d** **k**

Maratha Vidya Prasarak Samaj's

Karmaveer Raosaheb Thorat
Arts and Commerce College, Vani
Tal.Dindori, Dist.Nashik.

(Affiliated to the Savitribai Phule Pune University)
NACC Re-Accredited with 'B'Grade
A one Day State Level Seminar
on

Milestones, in History of Maharashtra :
Social, Political, Cultural, Geographical
and Economic Perspectives

Under Quality Improvement Programme by
Savitribai Phule Pune University, Pune

Organized by
Department of History

Dr.D.R.Bachhav
Principal

Dr.Y.M.Salunke
Vice Principal & Convenor

Dr.R.D.Gholap
IQAC Coordinator

ATTESTED

PRINCIPAL
K.K.Wagh Arts & Commerce Science College,
CHANDORI Tal. Dindori, Dist. Nashik-422 201

Scanned by CamScanner

ISSN 2319 9318

Vidyawarta

ISSN 2319 9318

MAH/MUL/03051/2012

Maratha Vidya Prasarak Samaj's
Karmaveer Raosaheb Thorat
Arts and Commerce College, Vani

Tal Dindori Dist Nashik

(Affiliated to the Savitribai Phule Pune University)
NACC Re-Accredited with 'B' Grade
A one Day State Level Seminar

OR

Milestones, in History of Maharashtra :
Social, Political, Cultural, Geographical
and Economic Perspectives

Under Quality Improvement Programme by
Savitribai Phule Pune University, Pune

Organized by
Department of History

Dr.D.R.Bachhav
Principal

Dr.Y.M.Salunke
Vice Principal & Convenor

Dr.R.D.Gholap
IQAC Coordinator

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

Reg No.U74120 MH2013 PTC 251205

At Post Limbaganesh, Tq Dist Beed

Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

Indexed

Govt. of India.
Trade Marks Registry
Regd. No. 2611690

Note : The Views expressed in the published articles, Research Papers etc. are their writers own. 'Printing Area' dose not take any libility regarding appoval/disapproval by any university, institute, academic body and others. The agreement of the Editor, Editorial Board or Publicaton is not necessary. Disputes, If any shall be decided by the court at Beed (Maharashtra India)

<http://www.printingarea.blogspot.com>

❖ विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal (Impact Factor 4.014 (IJIR))

- 15) इंधवर रमेश पुराणे - डा. संतोष बन्साजरा बोडके, नाशिकराड || 64
- 16) प्रा. गणकवाड राजेंद्र चव्हर, नाशिक: || 66
- 17) प्रा. दर्शन बळवंत पाटील, नाशिक. || 72
- 18) श्री. जी. डी. अयबने, पुणे. || 78
- 19) अर्चना अरूण उन्हवणे-डा. शशिकांत साबळे-डा. संतोष बोडके. || 79
- 20) आर्द्यानक महाराष्ट्राच्या इतिहासातील सामाजिक बदलाचा अभ्यास
आहेर भरत केवळ, ता. देवळा जि. नाशिक || 82
- 21) महाराष्ट्राच्या प्रबंधनाच्या सर्वात आगस्त्याने बुद्धीप्रामाण्यवादी व व्यक्ती
प्रा. डॉ. अतुल अर्जुन ओहाळ, नाशिक || 85
- 22) प्राचीन महाराष्ट्राच्या जडणघडणीत भौगोलिकतेचे महत्त्व
प्रा. संदीप पगार, चांदवड || 87
- 23) Cultural Dilemma between Ancient & Modern Maharashtra in Kolatkar's Jejuri
Dr. R. D. Gholap, Vani, Dist. Nashik || 89
- 24) एल्फिन्स्टन काळातील मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप
प्रा. नारायण पाटील, वणी, नाशिक || 93
- 25) शिवकालिन किल्ल्यांचे प्रशासन व्यवस्था
प्रा. विजय के. चव्हाण, ओझर (मिग) जि. नाशिक. || 95
- 26) सांवनय कायदेभंग चळवळ : महाराष्ट्रातील जंगल लढ्याचा सामाजिक इतिहास या परिप्रेक्ष्यातून अभ्यास
प्रा. श्रीहरी थोरवत, नाशिक. || 97
- 27) जनसेवक, कारभारी सीताराम पाटील- व्यक्ती परिचय
डा. वाय. एम. साळुंके, जि. नाशिक. || 101
- 28) मराठेकालीन उद्योगांचा अभ्यास
प्रा. योगेश अशोक गांगुडे, कळवण (मानुर) || 103
- 29) अचला किल्ल्याचे ऐतिहासिक महत्त्व
प्रा. जाधव नितीन साहेबराव, जि. नाशिक || 105

अचला दुर्गाची भौगोलिक स्थानाः :-
अचला दुर्ग पारशुराम देवस्थानाचे दुर्ग असून या दुर्गाची
पारशुरामदेवाच्या पारशुरामास हत्तीचे पदचिह्न आहे. उच्च व माध्यम भौगोलिक
स्थानाचे अचला दुर्ग आहे. या दुर्ग पूर्व पश्चिम भौगोलिक असून
दक्षिणे व उत्तरे दिशेला पारशुराम देवाचे चिह्न आहे. अचला दुर्गाचा व हा
देवस्थानाचे अचला दुर्ग यांचा अंतर ५५ किलोमीटर असून पारशुराम देवाचे
अचला दुर्गाचा माध्यम उच्च असून पारशुराम देवाचे
उच्च तर पारशुरामाचे उच्च ३०० आहे.

अचला दुर्गाची भौगोलिक स्थानाः :-

अचला दुर्ग पारशुराम देवस्थानाचे दुर्ग असून या दुर्गाची
पारशुरामदेवाच्या पारशुरामास हत्तीचे पदचिह्न आहे. उच्च व माध्यम भौगोलिक
स्थानाचे अचला दुर्ग आहे. या दुर्ग पूर्व पश्चिम भौगोलिक असून
दक्षिणे व उत्तरे दिशेला पारशुराम देवाचे चिह्न आहे. अचला दुर्गाचा व हा
देवस्थानाचे अचला दुर्ग यांचा अंतर ५५ किलोमीटर असून पारशुराम देवाचे
अचला दुर्गाचा माध्यम उच्च असून पारशुराम देवाचे
उच्च तर पारशुरामाचे उच्च ३०० आहे.

अचला दुर्गापयंत जाण्याचे मार्ग :-

अचला दुर्ग महाराष्ट्रातील नाशिक या जिल्ह्याच्या
ठिकाणापासून उत्तरे दिशेला ५५ किलोमीटर अंतरावर स्थित आहे.
अचला दुर्गापयंत पाहण्यासाठी नाशिक येथून वसोमार्गे सापुतारा
रस्त्यावरील पिंपरी अचला या गावी जावे लागते. नाशिक ते पिंपरी
अचला अंतर ५५ कि. मी. आहे. पिंपरी अचला गावातून उत्तरेला
३ किलोमीटर अंतरावर पिंपरीपाडा हे गाव असून हे गाव अचला
दुर्गाच्या पायथ्याचे गाव आहे. पिंपरीपाडा गावातून दाट झाडीमधून
अचला दुर्गाकडे जाण्यासाठी पायवाट असून या पायवाटेने अचला
दुर्गाच्या पठारापयंत पोहचता येते. या ठिकाणी सती खिंड असून
तेथून अचला दुर्गाच्या माथ्यावर जाण्याचा मार्ग आहे.

अचला दुर्गाची निर्मिती :-

अचला दुर्गाची निर्मिती कोणत्या राजवटीच्या काळात व
कर्ण झाली याबद्दल निश्चित माहिती उपलब्ध नाही. असे असले
तर अचला दुर्गावरील कातळातील वगैरे पायथ्या व माथ्यावरील
कोरोव टाके वगैरे दुर्ग प्रार्थना असावा असा तर्क काढता येता
इसवी सनाच्या नवव्या शतकात राष्ट्रकूटांची राजधानी असलेला
मयूरखिंडी म्हणजेच मार्कण्डेय दुर्ग अचला दुर्गापासून १० कि.मी.
अंतरावर आहे. तसेच पुढील काळात चांदवडसह संपूर्ण सातमाळ
डोंगररांगेवर यादवांचे वर्चस्व प्रस्थापित झाले होते. हे दोन्ही सदर
लक्षात घेता, अचला दुर्गाची निर्मिती राष्ट्रकूट अथवा यादव काळात
झाली असण्याचा खात्रीपूर्वक अंदाज वर्तवता येतो. कारण यादव
काळानंतर बहामनी काळात जर या दुर्गाची निर्मिती झाली असती

अचला दुर्गाची मद्य स्थिती :-
पारशुरामदेवाच्या पारशुरामास हत्तीचे पदचिह्न आहे. उच्च व माध्यम भौगोलिक
स्थानाचे अचला दुर्ग आहे. या दुर्ग पूर्व पश्चिम भौगोलिक असून
दक्षिणे व उत्तरे दिशेला पारशुराम देवाचे चिह्न आहे. अचला दुर्गाचा व हा
देवस्थानाचे अचला दुर्ग यांचा अंतर ५५ किलोमीटर असून पारशुराम देवाचे
अचला दुर्गाचा माध्यम उच्च असून पारशुराम देवाचे
उच्च तर पारशुरामाचे उच्च ३०० आहे.

अचला दुर्गावरील स्थापत्य अवशेष :-
अचला दुर्गाच्या पायथ्याला, माथ्यावर तसेच वार्तावलीच्या
अनेक ऐतिहासिक अवशेष दिसून येतात. अचला दुर्गाच्या पायथ्याला
दुर्ग देवीचे लहानगणे मंदिर असून माथ्यावर याच आकाराचे हनुमान
मंदिर आहे. या दोन्ही मंदिरांची निर्मिती नजीकच्या काळातील असावी
असे वाटते. अचला दुर्गाच्या तटानेच्या माथ्यावरून वार्तावलीच्याकडे
जाणांना कातळकड्याला कातळात कोरलेल्या तोम पायथ्या आहेत.
या पायथ्यांना अचला दुर्गाच्या माथ्यावर जाता येते. अचला दुर्गाच्या
माथ्यावर कातळात खोदलेल्या पाण्याच्या टाक्याचा विशेष भरण
आहे. अचला दुर्गावर एकूण १३ पाण्याचे टाके असून याच्यांतर्गतही
काही बुजलेले टाके असू शकतात. या दुर्गाच्या पूर्वेकडील सर्वोच्च
उंच माथ्यावर इमारती, वाडे व मंदिर यांच्या भिंतीचे अवशेष दिसून
येतात. सद्यस्थितीत या इमारतीचे फक्त पायाचे अवशेष ठळकपणे
दिसून येतात. काही ठिकाणी तटबंदीचे अवशेषही दिसून येतात.
अचला दुर्गाचे ठळक वैशिष्ट्य म्हणजे या दुर्गावर मस्जिद, कबर
तलाव व गुहा हे सातमाळ डोंगररांगेतील सर्वोच्च दुर्गावर दिसणारे
अवशेष वा दुर्गावर दिसून येत नाही. विशेष म्हणजे बहामनी
अदमदनगरची निजामशाही व मोगल या मुस्लिम सत्तांचे दिग्दर्शन
राजवट राहिली असूनही मस्जिद व कबर यांचे अचला दुर्गाच्या
अवशेष दिसून येत नाही. याचबरोबर अचला दुर्गावर विहीर, बार
व अंवारखानाही दिसून येत नाही.

अचला दुर्गाचा शिवपूर्वकालीन इतिहास :-

अचला दुर्गावरील स्थापत्य अवशेषांचा अभ्यास करत
हा दुर्ग राष्ट्रकूट अथवा यादवकालीन असावा. पुढील काळात हे

